

Türkiye’de Futbol ve Şiddet

Hamza Öner¹

Özet

Futbolda meydana gelen şiddet olaylarının spor alanı içerisinde ve dışarısında gerçekleşebildiği görülmekte, spor alanında meydana gelen olaylarda oyuncu, teknik direktör ve hakem tarafından şiddet uygulanabildiği söylenebilmektedir. Sporda saha dışında meydana gelen şiddet, saha içinde meydana gelen olaylardan dolayı saha dışında da etki etmektedir. Saha dışında gerçekleştirilen şiddetin daha çok sahada bulunan seyirciler tarafından meydana getirildiği ve medya aracılığıyla çeşitli yerlerde izlenebildiği söylenebilmektedir. Bu nedenle futbolda şiddet olaylarının oluşma sürecinde birçok sosyal faktörün etkili olduğu söylenebilmektedir.

Şiddet Kavramı

“Şiddet” teriminin çok farklı şekillerde kullanımı kavramın tek bir tanımını ve analizini zorlaştırmaktadır. İngilizce’de “violence” ve “violent” kelimelerinin iki Latince sözcükten, “violentus” ve “violare”den geldiği bilinmektedir. “Violentus” kökünden gelen “violence” kavramı, zorlayıcı, hiddetli, kuvvetli, sert anlamlarına gelerek bir şeyin yapılma tarzını vurgularken, “violare” kökünden gelen “violent” kavramı ise incitmek, zarar vermek, ihlal etmek, yargıda bulunmak, itibarsızlaştırmak anlamına gelerek bir fiile işaret etmektedir (Wade, 1971). “Violence”, hareket eden faile odaklanarak tanımlayıcı bir nitelik taşıırken, “violent”, bir eylemin bir başkası üzerindeki hoşnutsuz etkisini ifade eden bir kelimedir.

Dizbay (2022)’a göre şiddet kavramının tanımlanmasının temelinde güç kavramının yer aldığı görülmektedir. Bir olaya yol açan her türlü hareket, kuvvet anlamına gelen güç kavramının, kaba güç anlamında kullanılması durumunda genellikle şiddetle aynı anlamda kullanıldığı söylenebilmektedir. Bu durumda, güç kavramının şiddetin özellikle bir baskı aracı olarak kullanıldığı durumları ifade ettiği söylenebilmektedir (Michaud, 1991). Şiddetin temelinde iletişimsizliğin yattığı düşünülmektedir. Akkaya (2022)’ya göre iletişim, bireylerin ya da grupların, sahip oldukları düşüncelerin alışverişini

1 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, hamzaoner@comu.edu.tr,
Orcid: 0000-0002-3131-0699

içermektedir. Eğer bireylerde ya da gruplarda iletişim varolmazsa bir noktada şiddetin açığa çıkacağı düşünülmektedir.

Arapça “şedd” kökeninden geldiği bilinen “şiddet” terimi, “peklik”, “sertlik”, “sıkılık” anlamlarına gelmekte, Fransızca’da şiddet, kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; saldırı, kaba kuvvet, bedensel veya psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama olarak tanımlanırken Türk Dil Kurumuna göre şiddet, bir hareketin, bir gücün derecesi olarak tanımlanmanın yanı sıra karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma anlamını da taşımaktadır.

Elizabeth Stanko (2001) şiddeti, birey tarafından başkalarına veya bireyin kendisine fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veren veya kasıtlı olarak tehdit eden herhangi bir davranış biçimi olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre şiddetin sadece Fiziksel güç ve bedensel tepki ve zarar açısından düşünülmemesi, fiziksel olmayan zararların (özellikle psikolojik) da dahil edilmesi söz konusu olmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti, tehdit altında veya fiili olarak kendisine, başka bir kişiye veya bir gruba yahut topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, kötü gelişme ya da yoksunluk ile sonuçlanan veyahut sonuçlanma olasılığı yüksek fiziksel güç veya gücün kasıtlı kullanımı olarak tanımlamaktadır. Tanım, kişilerarası şiddetin yanı sıra intihar davranışı ve silahlı çatışmayı ve aynı zamanda fiziksel eylemlerin ötesine geçen tehdit ve gözdağı içeren çok çeşitli eylemleri de kapsamaktadır. Ölüm ve yaralanmanın yanı sıra tanım, psikolojik zarar, yoksunluk ve kötü gelişme gibi bireylerin, ailelerin ve toplulukların refahını tehlikeye atan şiddet içeren davranışlarının sayısız ve genellikle daha az belirgin sonuçlarını da içermektedir

Şiddetin Türleri

Şiddet eylemlerinin karmaşıklığı, yaygınlığı ve çeşitliliği analitik bir çerçe ve ve tipolojiye ihtiyaç göstermektedir (Dizbay, 2022). Şiddet daha çok fiziksel şiddet davranışları olarak algılanmakla birlikte aslında birçok şiddet türü bulunmaktadır. Bu şiddet türleri birçok kaynakta farklı şekilde yer almakla birlikte temel olarak 4 farklı türde birleştiği söylenebilir.

Şekil 1. Şiddetin Türleri

Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, adından da anlaşılacağı üzere bireye verilen fiziksel zararları içeren şiddet türüdür. Fiziksel şiddet, dövme, yakmayı, tekmelemeyi, yumruklamayı, ısırma, sakatlamayı veya öldürmeyi ya da nesne veya silah kullanımını içerebilmektedir. Polat (2016), burada fiziksel şiddet biçimlerini alet kullanıp kullanmama durumuna göre ikiye ayırarak bir alet kullanılmaksızın şiddetin uygulanma biçimlerini tokat atmak, yumruklamak, itip kakmak, sarsmak olarak ayırmış, alet kullanılarak uygulanan şiddet biçimlerine ise kemer, ütü, sigara, sıcak su gibi kullanılan araçları örnek göstermiştir.

Aile içerisinde görülen ve en sık uygulanan şiddet biçimi olan fiziksel şiddet, sadece fiziksel zarar vermenin yanı sıra bireyin sağlığı için gerekli tıbbi malzemelerden ve yardımdan yoksun bırakma, uyuşturucu veya alkol içmeye zorlama sonucu birey üzerinde fiziksel zarara yol açabilecek davranışlarda bulunmayı da içerir (Eryılmaz, 2001)

Dizman (2022)'a göre fiziksel şiddet, acıya ve/veya fiziksel yaralanmaya neden olmaya çalışan veya bunlarla sonuçlanan bir eylemdir. Şiddetin her türünde olduğu gibi, failin asıl amacı sadece fiziksel acı vermek değil, aynı zamanda diğerinin kendi kaderini tayin hakkını da sınırlamaktır. Zorla köle hâline getirilen insanların köleleştirilmelerinin bir sonucu olarak daha fazla şiddete maruz kalmaları nedeniyle bazı sınıflandırmalar insan kaçakçılığını ve köleliği de fiziksel şiddet kategorisine dahil etmektedir.

Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet, bir kişinin başka bir kişiyi anksiyete, kronik depresyon veya travma sonrası stres bozukluğu dahil üzere psikolojik travmaya neden olabilecek davranışlara maruz bırakmasıyla karakterize edilen bir şid-

det biçimidir (Dizman, 2022). Psikolojik şiddet, doğası gereği fiziksel olmaktan ziyade duygusal olan her türlü davranışı içerdüğinden başka bir kişiyi eleştirmek, utandırmak, suçlamak veya başka bir şekilde manipüle etmek için duygularını kullanarak başka bir kişiyi kontrol etmenin bir yoludur.

Fiziksel şiddete kıyasla psikolojik şiddetin daha ince ve sinsi bir yapıya sahip olması nedeniyle anlamlandırılması ve fark edilmesi daha zordur. Psikolojik şiddetin altında yatan amaç, mağduru gözden düşürerek, izole ederek ve susturarak kontrol etmektir. Gündelik hayatta karşılaşılan ancak psikolojik şiddet olarak nitelendirilmeyen hâlbuki psikolojik şiddet olan davranışlar arasında hakaret, küfür, sürekli eleştirme, alay etme, isim takma, sevgi göstermeme, başkalarının önünde küçük düşürme, aşağılama, sosyal olarak izole etme gibi davranışlar yer almaktadır.

Psikolojik şiddet, sözlü saldırı, aşağılama, sindirme gibi birçok muameleyi içeren eylemleri kapsamı nedeniyle kişinin doğrudan benlik kavramına yönelerek kişinin kimlik duygusunu veya öz saygısını zedeleyebilecek bir etkiye sahiptir (Dizman, 2022). Loring (1994)’e göre bir başkasının öz benliğini yok eden duygusal şiddetin birey üzerinde uzun ve kısa vadeli etkileri olmaktadır. Kısa vadeli etkiler arasında, şaşkınlık ve kafa karışıklığı, yanlış anlaşılan ve savunmacı duygular, çaresiz hissetme, kendini ve hafızayı sorgulama, kaygı, ajitasyon veya korku yaşama, aşırı tetikte olma ve utanç veya suçluluk hissetme yer almaktadır. Uzun vadeli etkiler arasında ise kendine değer vermeme, duygusal dengesizlik, intihar düşüncesi veya girişimleri, suistimal edene aşırı bağımlılık, güvensizlik, kapana kısılmış ve yalnız hissetme ve madde bağımlılığı gibi durumlar yer almaktadır (Dizman, 2022). Şiddetin temel amacı başka bir kişinin bütünlüğünü ve onurunu incitmek olduğundan şiddetin tüm biçimlerinin psikolojik bir yönü bulunmaktadır (Loring, (1994).

Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, mağdurla ilişkisine bakılmaksızın herhangi bir kişi tarafından herhangi bir cinsel eylem, cinsel bir eylem elde etme girişimi, istenmeyen cinsel yorumlar veya ilerlemeler veyahut ticarete yönelik eylemler ya da başka birini istenmeyen cinsel aktiviteye zorlama anlamına gelmektedir (Dizman, 2022). Burada zorlama, fiziksel gücün yanı sıra, psikolojik yıldırma, şantaj veya diğer tehdit biçimlerini (fiziksel zarar verme tehdidi, işten atılma veya aranan bir işi alamama) içerebildiği gibi saldırgan kişinin rıza gösteremediği durumlarda da (sarhoşken, uyuşturulmuşken, uykudayken veya durumu zihinsel olarak anlayamadığında) ortaya çıkabilmektedir. Cinsel şiddet ayrıca, karşı tarafın onayı olmadan ve bunun bir kontrol veya tehdit aracı olarak

kullanıldığı; kadın ticareti ve zorla fuhuş, erken yaşta evlendirilme gibi davranışların tümünü içermektedir (Miller, 2014). Cinsel şiddete uğrayanların genellikle kadınlar olduğu bilinmekle birlikte şiddet eyleminde bulunan kişilerin çoğunlukla aile, eş, sevgili ve partnerler olduğu söylenebilmektedir.

Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, toplumsal ve ekonomik açıdan dezavantajlı olan bireylere uygulanan bir şiddet türüdür. Dünya Sağlık Örgütü, bunu daha büyük gruplar tarafından bireylere yönelik gerçekleştirilen bir kolektif şiddet biçimi olarak da tanımlamaktadır. Ekonomik şiddet, failde ekonomik bağımlılık yaratmaya odaklanarak mağdurun mali kaynaklarını ve ekonomik faaliyetlerini bütünüyle kontrol altına almayı içermektedir. Ekonomik şiddet, belgesiz işçi çalıştırma ve düşük ücret ödemenin yanı sıra genellikle kadının iş yaşamında ilerlemesini kolaylaştıracak fırsatlardan yararlanmasını engelleme şeklinde ortaya çıkmaktadır (Dizman, 2022).

Türkiye’de Futbolun Tarihine Kısa Bir Bakış

Gücü elinde bulunduranların en verimli hareket alanlarından biri olan, insanlık tarihi kadar eskilere dayanan spor içinde, öyle bir tanesi vardır ki ırk, dil, din, kültür ayrımları ne düzeyde olursa olsun, yüzyıllardır insanların ilgisini çekmiş ve peşinden koşturmuştur. Bu spor futboldur. Futbol sporu haberleşme araçlarının da etkisiyle, dünyanın bütün yerlerinde, milyarlarca kişi için gösterişli bir gelenek edinmiştir. Bu büyük ilgi, sporun her türlü tanımını ve çeşidini bir kenara atan, spor futbol demektir anlayışının oluşmasına dek uzanmaktadır.

Toygun (2022)’a göre İstanbul’da futbol kulüpleri ve takımları ilk olarak İngiliz ve Rumlar tarafından kurulmuştur. İstanbul’un ilk futbol kulübü olma özelliğini 1902 yılında “Cadi-keu Football Clup” adında oluşturulan kulüp taşımaktadır. Belli bir süre sonra kulüp üyelerinin kendi aralarında yaşanan bazı olumsuzluklar nedeniyle İngilizler 1903 yılında bu kulüpten ayrılmışlar ve bunun neticesinde “Moda Football Clup” takımı kurulmasına karar vermişlerdir. 1904 yılında ise Elpis ve İmogene takımları oluşturulmuş ve sonrasında da 1903 tarihinde İstanbul Futbol Ligi dört takımın kendi aralarında bu futbol ligi adı altında futbol oyunu oynanmaya başlanmıştır. Bu İstanbul Futbol Ligi’nin kurulması ile birlikte artık ülkemize futbolun tam manasıyla geldiği ifade edilmiştir (Türkiye Futbol Federasyonu, 1992).

Beden Eğitimi derslerinin müfredatta yer bulmasıyla Mekteb-i Sultani, futbolun gelişine ön ayak oldu. Futbol takımının kurulması da yine bu kurumda gerçekleşmiştir. Okulun 10.sınıfındaki öğrencilerinin çabalarıyla 20

Ekim 1905 yılında, Galatasaray adında bir futbol takımı kurulmasına karar verilmiştir. Galatasaray, İstanbul ligine katılan ilk Türk takımı olma özelliğine sahiptir (Yüce, 2014). Galatasaray’ın kurulmasından sonra 1907 yılında Fenerbahçe adı altında bir takım daha kurulmuştur (Türkiye Futbol Federasyonu, 1992). Fenerbahçe kulübünden hemen ardından ise Vefa ve Beykoz takımları hayata geçirildi. 1903 tarihinde ise Beşiktaş Jimnastik kulübü adı altında kendi şubelerini de 1910 yılında faaliyete geçirerek bir takımın daha oluşmasını sağlamış oldular (Morpa Spor Ansiklopedisi, 2005).

Toygun (2022)’na göre cumhuriyet dönemi ile Türkiye’de futbol hususunda önemli gelişmeler cereyan etmiştir. Bu gelişmelerin en başında Türkiye Futbol Federasyonu’nun (TFF) oluşturulması gelmektedir. TFF, ülke genelindeki futbola katılımın giderek artmasını sağlamak, sistematik çalışma koşullarının alt yapısını belirlemek, bu pazarın geniş bir yer bulması ve geliştirilebilmesi amacıyla 23 Nisan 1923 yılında “Futbol Heyet-i müttehidesi” ismiyle oluşturulmuştur. Yaşanılan bu duruma müteakiben FIFA’ya başvuruda bulunulmuş ve 21 Mayıs 1923 yılında Türkiye FIFA’nın 26. üyesi olarak yer almaya başlamıştır. 1924 yılında Paris Olimpiyatları’nda Türk Milli Futbol Takımı o zamanki ismiyle Çekoslovakya olan takımla ilk müsabakasını gerçekleştirmiştir (Türkiye Futbol Federasyonu, 2017). TFF, 1951 yılında futbolda profesyonelliğin kabul edilmesiyle beraber 1954 yılında İsviçre’de gerçekleştirilen Dünya kupası turnuvasında ilk kez boy göstermiştir. 1958-59 yıllarında Türk futbolunda Türkiye Profesyonel Futbol Ligi oluşturularak yeni bir dönem başlamıştır (Özsoy, 2011)

Türkiye’de Futbol Taraftarlığı

Acet (2006), yaptığı bir çalışmada izleyicilerin davranışlarına, tepkilerine göre sınıflandırma yapmıştır:

- **Mekancılar:** Mutlaka her maçta aynı koltukta oturmak isterler.
- **Fanatikler:** Hiçbir beklentisi olmadan, körü körüne takımına inanıp, güvenirlir.
- **Deplasmanlılar:** Beş kuruş paraları olmasa bile kollarındaki saati satıp deplasmana giderler
- **Doyumsuzlar:** Tuttuğu takımı sürekli eleştiren ve hiç memnun olmazlar.
- **Sabırsızlar:** Her şeyin hemen, anında sonuçlanmasını isterler.
- **Uğura inananlar:** Sürekli ipucu arayıp, buldukları ipuçlarını takımını kazanıp kazanmayacağına yorarlar.

- **Takımla şahlananlar:** Takım oyuncuları maça çıktığında ortalığı tozu dumana katarlar.
- **Rasyonel (Akılcı) Seyirciler:** Oynanan maçları tamamen tarafsız bir gözle izler ve yorumlarlar
- **Bilmişler:** Kendilerini takımın kaptanı olarak görürler. Sürekli teknik yorumlar yapar ve kendi belirledikleri takım kurulursa galibiyet geleceğini vurgularlar.
- **Duygusalılar:** Tepki vermezler, kavgaya karışmazlar, sporun güzelliklerinin farkındadırlar. Analiz yapabilecek güce sahiptirler.

Atabek (2006); taraftarlığı yorumlarken aşamalara dayalı olarak seyircilerin bağlılık seviyelerine göre, spor izleyiciliği, futbol izleyiciliği, fanatik taraftarlık olarak sınıflandırmalar yapmıştır. Futbolda seyircinin sloganı, hak eden kazansındır. Yani daha iyi oynayan kimse o kazansındır. Fakat Futbol taraftarları bu şekilde düşünmez. Taraftarların istediği tek şey vardır, takımlarının galibiyetidir ve bunun nasıl olduğunun pek te bir önemi yoktur. Hakem rakip takıma her faulde penaltı desin fakat benim takımıma hiçbir koşulda penaltı vermesin derler. Fanatiklerin tam olarak bekledikleri budur.

Türkiye’de futbol takipçileri ve futbol severler farklı şekilde sınıflandırılır. Takıma duyulan sempati, maça gidip gitmeme, takıma bağlılık, izleme amaçları, maça gidiş sıklıkları gibi verilere dayalı olarak 3 sınıfa ayrılır. Bunlar; medya seyirciliği, seyirci ve taraftarlardır. Medya seyirciliği daha çok “müşteri” sıfatına uygundur. Seyirci grubuna dahil olanlar daha çok futbol meraklıları, arkadaşlarıyla maç izleyenler, yaşı ilerlemiş taraftarlardır. Taraftarlar ise statların müdavimleri olup sadece topçu hayranlığı değil ortak bir şeyler oluşturma sürecine katılmanın önemli olduğunu düşünenlerdir. (Hatipoğlu ve Aydın 2007).

Uluç (2022)’a göre günümüzde saldırganlık davranışı hayatın her alanında karşımıza çıktığı gibi sporda alanında da karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde de diğer ülkelerde yaşanan şiddet olayları gibi üç aşamada gerçekleşir. Bunlar; sahada gerçekleşen olaylar, tribünde gerçekleşen olaylar ve sahada gerçekleşen olaylardır. Bazı zamanlarda takım oyuncularının rakip takımla küfürleştiklerini, kavga ettiklerini görebiliriz. Bazı durumlarda ise bu saldırganlıklarını hakeme yönlendirirler. Sahada çıkan bu kavgadan tribündeki insanlar da etkilenip karşı takip taraftarlarıyla kavga edip olaylara müdahil olurlar. Taraftarlar, tribünden sahaya hücum eder ve hakeme saldırır. Takım oyuncuları da bu gibi saldırılara maruz kalır.

Takımların yenilmesini protesto eden taraftarların bazı zamanlarda stadyum içerisinde yangın çıkardığını, koltukları parçaladığını, maddi zararlar verdiğini görebiliriz. Son zamanlarda statta çıkan bu şiddet olaylarında taraftardan ziyade daha çok stat görevlisi, fedai kimliğine bürünmüş insanlar boy göstermeye başlamıştır. Küme düşme olasılığı yüksek takımların taraftarlar tarafından tehdit edilip, bıçak veya silahla üzerlerinde baskı kurmaya çalıştıklarını görebiliriz (Ünsal, 2005).

Futbol ve Şiddet

Dizbay (2022)’a göre futbol, farklı grupları, ulusları ve kültürleri bir araya getiren bir spor dalı olmakla birlikte sporun gerçek değerlerine zıt etkiye sahip çeşitli şiddet türlerini içinde barındırmaktadır. Futbolun oynandığı hemen hemen tüm ülkelerde şiddet içeren davranışların meydana geldiği görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde futbolda meydana gelen şiddet olaylarının nedenlerinin çok çeşitli olabileceği ve şiddetin ortaya çıkışına ilişkin kapsamlı bir açıklamanın olmadığı sonucuna varılabilmektedir. Genel olarak, şiddetin nedenleri, her tarihsel dönem için, sosyal, politik, ekonomik ve tarihsel koşulların bir prizması aracılığıyla görülmelidir.

“Futbolda şiddet” terimi ile ilgili olarak, oyuncuların şiddet içeren davranışları (sahada) ile taraftarların neden olduğu şiddet davranışları (saha dışında) arasında bir ayırım yapılmaktadır. Futbolun doğası gereği kafa, ayak ve vücutlarını kullanma biçimleri futbolcuların sert davranış sergilemelerine neden olabilmektedir. Oyuncular arasında saha içerisinde gerçekleşen rekabet, hakem kararları ve teknik direktörler ile yaşanan anlaşmazlıklar futbolcuların şiddet davranışlarına yol açabilmektedir. Futbolla ilgili iki şiddet türü, zaman zaman iç içe geçmiş olsa bile farklı açıklamalar gerektirebilmektedir (örn. sahadaki şiddetin tetiklediği seyirci şiddeti). Oyuncu ve seyirci şiddeti arasındaki ayırım, “futbolda şiddet” kavramlaştırmasına yönelik yalnızca ilk adımdır. Seyirci şiddeti ise seyirciler arasında farklı şiddet davranışlarını bir araya getiren heterojen bir kavramdır.

Finn (1994), futbolu, en fazla disiplinli hareketlerden en az disiplinli hareketlere kadar değişen düzeylerde şiddet içeren saldırgan olaylar olarak tanımlayarak, futbol oynamayı saldırganlık ve şiddet eylemlerine karışmak olarak görmüştür. Bu noktada, futbol oyununun temelini oluşturan değerler ile futbolla ilgili şiddetin temelini oluşturan değerler arasında bir bağlantı olduğu söylenebilmektedir. Buradan hareketle futbol maçı izleyen taraftarların kendilerini maçın bir katılımcısı olarak görmeleri ve futbol olgusunun kendi başına şiddet içermesi nedeniyle futbolda bir şiddet kültürünün varlığından söz edilebilmektedir.

Türk Futbolunda Şiddet

Kozanoğlu (1990), 1900'lerin başında futbol şiddetinin ana tetikleyicisini ni sahadaki oyuncular oluşturmaktadır. Bu bağlamda futbol müsabakalarında oyuncuların takım arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunlar, rakip takım oyuncularının tavır ve davranışlarının da şiddete neden olduğu söylenebilmektedir. 1934 yılında Galatasaray ile Fenerbahçe arasında oynanan bir derbide maçın 60. dakikasında futbolcular arasında çıkan bir tartışma alevlenerek büyük bir kavga dönmüştür.

1950'lerden sonra, futbol şiddetinin taraftarlar arasında ortaya çıkan bir niteliğe dönüştüğü ve bunun özellikle ikinci ve üçüncü ligdeki takım taraftarları arasında meydana geldiği söylenebilmektedir. Bu durumun en önemli örneğini, 43 kişinin hayatını kaybettiği, yüzlerce kişinin yaralandığı 1967 Kayserispor-Sivasspor stadyum faciası, dönemin en trajik olayı olarak gösterilebilmektedir. Milliyet Gazetesi'nin 18 Eylül 1967 tarihli haberine göre, 17 Eylül 1967 yılında Kayseri'de oynanan maçta karşılaşmanın 20. Dakikasında ev sahibi olan Kayserispor takımının golü sonrasında iki tribündeki taraftarların taraftarının birbirlerine taş atması sonucu gerilim artmış ve tribünlerde panik yaşanmaya başlamıştır.

Yaşanan panik sonrasında stadyumdan çıkmak isteyen Sivasspor taraftarlarını çıkış kapısına yüklenmesi başarısızlıkla sonuçlanmış olup oluşan havasızlık ve tıkanıklık nedeniyle çoğu çocuk yüzlerce taraftar yaralanmış; düzinelerce ölmüştür. Stadyum kapılarının içeriye doğru açılmasının ölü sayısını artırdığı iddia edilmektedir. Stadyum dışına çıkmayı başaran taraftarların rakip taraftarların plakalarını taşıyan arabaları ateşe vermeleri ile birlikte olaylar daha da büyümüş şehirdeki birçok yerin ve dükkânların yakılması ve yağmalanması söz konusu olmuştur. TFF, iki takım, aynı yıl içinde Ankara'da oynanan rövanş dışında 23 yıl boyunca iki kulübün birbirine karşı oynamasını yasaklamıştır (Akın, 2007). Bu olayı, 25 Haziran 1969 yılında Kırkkale'de oynanan 3. lig Kırkkalespor- Tarsus idman yurdu futbol maçında çıkan olaylarda, 4 kişi ölümü, 100'den fazla kişi yaralanmasıyla sonuçlanan olay izlemiştir.

1990'lı ve 2000'li yıllarda yaşanan olaylar ise daha çok Üç Büyüklerin İstanbul'daki maçlarını kapsamaktadır. 14 Aralık 1991'de Beşiktaş-Galatasaray maçı öncesi bir Beşiktaş taraftarı, Galatasaray taraftarları tarafından dövülerek öldürülmesi ve 13 Aralık 1993'te bir kahvede Beşiktaş taraftarıyla Fenerbahçe-Beşiktaş maçını izleyen bir Fenerbahçe taraftarı, takımının galibiyetini kutladığı için benzer şekilde öldürülmesi, 12 Mayıs 2012'de Fenerbahçe ve Galatasaray arasında oynanan müsabakanın ardından taraftarların koltukla-

rı parçalayıp sahaya inmeleri gibi olaylar örnek olarak gösterilebilmektedir (Özsoy, 2011).

Türkiye’de futbolda meydana gelen şiddet olaylarının birçoğunun içeriğinde tribünlere zarar vermeyi içeren davranışların yansıra müsabakanın gerçekleştiği şehre de zarar vermeyi içeren davranışlar yer almıştır. Bu durumun en olumsuz örneklerinden biri 12 Mayıs 2012 tarihinde Fenerbahçe ile Galatasaray arasında oynanan şampiyonluk maçında görülmüştür. Maç öncesi rakip taraftarlar arasında çıkan çatışmalar 4 Fenerbahçe taraftarı bıçaklanarak yaralanmasına neden olmuş, sonrasında Fenerbahçe taraftarların koltukları parçalayarak sahaya girerek polisle çatışmasını izlemiştir (Milliyet, 13 Mayıs 2012). İki takım taraftarları arasındaki çatışmalar stadyumun dışında da devam etmiş olup polis araçları, 6 ambulans araçları, itfaiye araçları ve reklam panolarına hasar verilmesinin yanı sıra İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 14 Mayıs 2012 tarihli basın açıklamasına göre, İstanbul’un çeşitli semtlerinde 125 otobüs durağı, 68 metrobüs ve 17 otobüs ağır hasar gördü, 14 otobüs durağı tamamen yıkıldığı bilinmektedir. İstanbul’da toplu ulaşımın sağlanmasından sorumlu kurum olan İstanbul Elektrik, Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü (İETT), 13 Mayıs 2012 tarihli bir Basın Açıklaması ile Fenerbahçe kulübü ve faili meçhul hakkında ceza davası açma niyetinde olduğunu açıklamıştır.

Sonuç

Futbolda meydana gelen şiddet olaylarının spor alanı içerisinde ve dışarısında gerçekleşebildiği görülmekte, spor alanında meydana gelen olaylarda oyuncu, teknik direktör ve hakem tarafından şiddet uygulanabildiği söylenebilmektedir (Dizbay, 2022). Sporda saha dışında meydana gelen şiddet, saha içinde meydana gelen olaylardan dolayı saha dışında da etki etmektedir. Saha dışında gerçekleştirilen şiddetin daha çok sahada bulunan seyirciler tarafından meydana getirildiği ve medya aracılığıyla çeşitli yerlerde izlenebildiği söylenebilmektedir. Bu nedenle futbolda şiddet olaylarının oluşma sürecinde birçok sosyal faktörün etkili olduğu söylenebilmektedir.

Medya ve toplum ilişkisinden bahsettiğimizde ise karşımıza çıkan ilk çarpıcı gerçek, medyada tasvir edilen şiddetin insanlar üzerinde nasıl bir etki yaratabildiğidir. 20. yüzyılın başından itibaren bu alanda yapılan birçok araştırma, şiddet içeriklerinin bireyleri ve toplumları etkilediğini ortaya koymaktadır. Şiddetin gazetelerde, televizyonda, sinemada ve günümüzde daha yaygın olarak kullanılan sanal ortamlarda sıklıkla bulunması, daha geniş bir kitleye ulaşma ve finansal çıkarları güvence altına alma ihtiyacından kaynaklanan bir sorundur. Medya farklı şekillerde bireylerin hayatlarına dahil olsa da medya-

da okunan, duyulan ve görülen şeyler bireyin deneyimlerinin giderek daha önemli bir parçası hâline gelerek bireylerin düşüncelerinin, konuşmalarının, kararlarının ve eylemlerinin çoğunu şekillendirmekte ve etkilemektedir.

Medyanın şiddetle ilgili tasvirlerinin şiddetin kendisi üzerindeki etkisi, uzun yıllardır kamuoyunda tartışmalara ve kapsamlı araştırmalara yol açmıştır. Medyanın futboldaki şiddet sunumuna ilişkin olarak Bryant, Zillmann (1983), spordaki şiddet olaylarının sansasyonel hâle getirildiğini ve televizyonda tekrar tekrar oynatıldığını ifade etmiştir. Gerek yazılı gerek görsel medyanın şiddet davranışından ziyade şiddete eşlik eden mesajlara odaklandığını ifade eden Bryant ve Zillman, gerek yazılı gerek görsel medyada genellikle şiddet uygulayanların davranışlarını meşrulaştırmaya hizmet eden mesajları içerdiğini ileri sürmüştür. Medya, futbolun nasıl algılandığı konusunda önemli bir rol oynamakta, maç öncesi programlar, maç sonrası sporcularla röportajlar, özet ve analizler aracılığıyla izleyicilere bu konuyu sunmaktadır. Gerek futbolda meydana gelen şiddet olaylarının medyada yansıtılması gerek spor yorumcularının söylemleri gerekse de bir takım haber başlıklarının tarafgir olması şiddet davranışlarının meşrulaştırılarak artmasında etkili olabilmektedir (Young ve Smith, 1988).

Hill, Canniford ve Milward (2016), internetin, taraftarlar arasında yatay bir bağlantı kurarak lidersiz grupların oluşmasını sağladığını, bu durumun da futboldaki şiddetin protesto edilmesine yol açabileceğini ileri sürmüştür. Medyanın sağlamış olduğu özgür söylem ortamı, taraftarların geleneksel stereotiplerden arınmış daha özgün sunumlarının yaratılmasına yardımcı olmakla birlikte taraftarlar arasındaki söylem üzerine yapılan araştırmalar, internetin sağladığı göreceli korumanın, sosyal şiddete eşlik eden tutum ve duyguların ifadesine yol açtığı sonucunu ortaya koymuştur (Cleland, 2013). Yeni medya, hızlı bilgi paylaşımına izin vermek ve çeşitli paylaşımların yapıldığı, düşüncelerin paylaşıldığı bir alan sağlamakla birlikte bir kişiye veya bir gruba yönelik nefreti, aşağılamayı teşvik eden müstehcen, uygunsuz veya tehdit edici dil içeren sözlü şiddet biçimlerine de olanak sağlamaktadır (Spaij, 2014).

Kaynakça

- Acet, M. (2006). *Sporla Şiddet ve Saldırganlık*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Akın, Y. I. (2004). 6 Not Just A Game: The Kayseri vs. Sivas Football Disaster. *Soccer & Society*, 5(2), 219-232.
- Akkaya, C. (2022). *Sporla İletişim ve Etkili İletişimin Önemi*. Yalçın, S. (Ed). Spor Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar V. İçinde. Konya: Gazi Eğitim Yayınevi.
- Atabek, E. (2006). *Türk Futbol Seyircisinin Yapısı, Futbola Kültürel Yaklaşımı, Futboldan Beklentileri ve Fanatizmin Etkisinin Değerlendirilmesi*. Türk Futboluna 251 Yapısal Bakış Sempozyumu, 1. Baskı, İstanbul Haliç Üniversitesi, İstanbul, 8-9 Mayıs, s. 161, 156, 155.
- Bryant, J. ve Zilman, D. (1983). *Sports violence and media* (First Edition). (Editör Goldstein J.H.). New York: Springer.
- Cleland, J. (2014). Racism, football fans, and online message boards: How social media has added a new dimension to racist discourse in English football. *Journal of Sport and Social Issues*, 38(5), 415-431.
- Dizbay, S. (2022). *Bir Altkültür Olarak Taraftarlık: Çarşı Taraftarlarının Futbolda Şiddet Algısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Eryılmaz, G. (2001). Aile içi şiddet, kadın sağlığı ve hemşirelik. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(2), 19-24.
- Finn, G. P. (2004). Football violence A societal psychological perspective. In *Football, violence and social identity* (pp. 87-122). Routledge.
- Hatipoğlu, D. ve Aydın, B. M. (2007). *Bastır Ankaragücü “kent, kimlik, endüstriyel futbol ve taraftarlık*. 1. Basım, Ankara: Epos Yayınları.
- Hill, T., Canniford, R. ve Millward, P. (2018). Against modern football: Mobilising protest movements in social media. *Sociology*, 52(4), 688-708.
- Kozanoğlu, C. (1990). *Bu Maçı Alıcaz*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Loring, M. T. (1994). *Emotional abuse*. Lexington Books/Macmillan.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroglu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milliyet (13 Mayıs 2012). “Boyle mi Olacaktı. <http://spor.milliyet.com.tr/boyle-miolacakti/spor/spordetay/13.05.2012/1539777/default.htm> adresinden alınmıştır.
- Morpa Spor Ansiklopedisi. (2005). *Morpa spor ansiklopedisi kültür yayınları*. Cilt 1. İstanbul: Morpa KültürYayınları Limited Şirketi.
- Özsoy, S. (2011). Basına yansımalarıyla “1952 amatörlik olayı” ve Türk sporda amatörlik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 97-119.

- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Spaaij, R. (2014). Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis. *Aggression and violent behavior*, 19(2), 146-155.
- Stanko, E. A. (2001). The day to count: Reflections on a methodology to raise awareness about the impact of domestic violence in the UK. *Criminal Justice*, 1(2), 215-226.
- Toygun, F. (2022). *Amatör Futbol Liginde Oynayan Futbolcuların Marka Tutumu ve Satın Alma Durumunun İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.
- Türkiye Futbol Federasyonu (1992). *Futbol*. Ankara: TFF Eğitim Yayınları.
- Türkiye Futbol Federasyonu (2017). *A Milli takım tarihçesi*. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=310> Adresinden Alınmıştır.
- Uluç, E. A. (2022). Karate Sporcularında Spor Karakterinin Saldırganlık ve Öfke Üzerinde Etkisinin Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 1559-1568.
- Ünsal, A. (2005). *Tribün Cemaatinin Öfkesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wade, F. C. (1971). On violence. *The Journal of Philosophy*, 68(12), 369-377.
- Young, K. ve Smith, M. D. (1988). Mass media treatment of violence in sports and its effects. *Current Psychology*, 7, 298-311.
- Yüce, M. (2014). *Osmanlı melekleri: futbol tarihimizin kadim devreleri: Türkiye futbol tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.